

Aterrar, submergir-se, o morir

El divorci de Berta Barca, aportació atípica de Baltasar Porcel a la novel·lística catalana, ha estat el marc de referència d'una conversa entre l'escriptor i el catedràtic de Literatura Catalana, Joaquin Molas. EL TEMPS n'ha estat testimoni.

En alguna mesura, la novel·la-fulletó de Baltasar Porcel ha omplert un buit en el panorama literari català. L'escriptor la defineix com una "sàtira sociològica, [...] una mena d'escenificació d'un món que jo conec i que tracto periodísticament o a la vida social". El professor Molas per la seva banda, distingeix entre fulletó com a sistema de publicació i fulletó com a gènere; gènere que probablement reivindica quan adverteix que "el públic normal de novel·la no es un públic literari i potser el drama que tenim nosaltres és que el públic de novel·la és un públic literari. La *Berta Barca* –manifesta– és una novel·la atípica en el món literari local [...] si considerem l'intent, de fa anys, de crear una novel·la majoritària que ha estat canalitzada més aviat cap al gènere detectivesc, el gènere eròtic o, eventualment, el gènere històric [...]. Aquesta novel·la fa política-ficció o societat-ficció, que és un aspecte que no s'havia tocat, que en altres literatures es toca i que és el tipus de literatura narrativa que té una difusió majoritària".

Les característiques del sistema de publicació utilitzat –un diari de gran tirada– i el receptor destinatari –públic majoritari– han afavorit la difusió de la novel·la i les crítiques consegüents. Porcel parla d' "èxit total de la finalitat perseguida [...]. *El divorci de Berta Barca* és el fruit d'un encàrrec" que li demanaren els directius de *La Vanguardia* alhora que li imposaven un gènere i un tema determinats: novel·la per entregues, que havia de ser sobre economia, política i societat d'avui. L'autor acceptà, segons confessa, motivat per tres qüestions essencials; un cert sentit disciplinari-professional cap al seu diari; el repte d'un projecte competitiu que consistia a enganxar el lector, en un més difícil per a la premsa diària, i el fet de sentir-se temptat per un gènere que li possibilitava dirigir-se cada setmana al lector a través d'un món novel·lístic.

Posteriorment, la novel·la fou editada

inicialment en català, segons l'autor. Porcel es manifesta conscient de les seves limitacions, tot defensant, alhora, que "les servituds del llibre constitueixen les seves virtuts".

EL FULLETÓ I LA NOVEL·LA DE CONSUM, AVUI

J. MOLAS.- Jo voldria dir que em sembla que aquesta obra és a la vegada típica i atípica en l'obra de Porcel. Típica en el sentit que recull tot el seu món d'interessos periodístics, i atípica perquè, certament, no recull el seu món novel·lístic propi. Però dins el món literari local voldria discutir si això és una novel·la de fulletó, en un sentit formal. La novel·la de fulletó és un gènere novel·lístic molt determinat, d'una època molt determinada. Al segle passat el fulletó era un sistema de publicació i un sistema de relació autor-lector, i després, per les característiques del sistema de publicació, es crea un tipus de novel·la que té unes característiques determinades, i això és el que és la novel·la de fulletó. *Els tres mosqueters*, per dir-ne una, és una novel·la que surt com a fulletó i que respon a unes expectatives literàries, de públic, que són molt determinades. [...] Carles Riba, d'altra banda, va publicar en forma de fulletó un assaig sobre la prosa de Francesc Pujols [...] però per donar-te un producte que no té res de fulletonesc. [...] Jo diria que la *Berta Barca* és una novel·la que, efectivament, utilitza el diari com a sistema de publicació però que no és una novel·la de fulletó en el sentit clàssic del terme, entre altres raons perquè avui la novel·la de fulletó no es fa a través dels diaris; es fa a través de la TV o a través de la ràdio. Avui dia la veritable novel·la de fulletó és el *Dallas* o el *Falcon Crest* [...]. Em sembla a mi que dins el món de la literatura el que es produeix és un altre tipus de novel·la, que és la novel·la de difusió majoritària, que es basa en un estudi de mer-

cat, previ, com passa aquí, en aquest cas en què li diuen: ha de ser això, i això, i això, perquè el diari considera que el mercat demana això.

[...] Jo crec que aquí la política que s'ha seguit ha estat de fer novel·la policíaca, que em sembla molt bé, que va a aquest públic majoritari, encara que penso que la novel·la policíaca d'aquí és sempre una novel·la molt elitista [...]. Dins la novel·la policíaca hi ha molts estrats d'escriptura i, per tant, molts estrats de lectura. I aquí sempre són uns estrats elevats. La gran novel·la és la novel·la tipus Tolstoi o la de Mercè Rodoreda, que és una gran novel·lista perquè ens convenç a tots els que fem literatura, perquè sabem trobar la xarxa de símbols –els llagostins, colomins i altres– però en canvi té un argument que interessa a la portera d'una casa. Però aquests són casos especials en què hi ha un públic normal que llegeix un tipus de novel·la perquè s'hi diverteix.

EL TEMPS.- ¿Vol dir això que no tenim avui una literatura popular, de consum majoritari? ¿Com definirien la literatura de consum d'avui?

J. MOLAS.- La literatura de consum d'avui no és definible, com no són definibles les coses. La literatura de consum d'avui és la TV. La TV és la literatura.

B. PORCEL.- ...és ficció.

J. MOLAS.- Bé, és literatura, perquè hi ha uns guions que escriu algú; hi ha un senyor que s'inventa una història i que la tradueix en un guió. És un altre tipus de literatura, però s'ha de dir que la literatura de consum només va ser literatura per a ser llegida, probablement, durant 150 anys en tota la història, perquè la literatura de consum generalment és per a ser vista o per a ser oïda.

B. PORCEL.- Això ja havia estat així des del passat, des de l'Homer fins...

J. MOLAS.- Clar, això avui està mecanitzat i, per tant, han canviat totes les relacions lector-autor.

B. PORCEL.- Jo també crec que hi ha un

"Jo crec que l'escriptor català no pot fer una novel·la lligada a la complexitat de la societat catalana".

aspecte sobre la definició de literatura popular que és aquella literatura que la gent llegeix majoritàriament i s'hi diverteix perquè està construint un joc intel·ligent i lligat a les vivències col·lectives. Jo crec que en el cas de la Berta Barca el públic ha respost que sí, que això era una novel·la dins un gènere determinat, i l'efecte ha estat el que es buscava.

J. MOLAS.- Jo he dit abans que a mi em semblava que era una novel·la atípica dins la literatura majoritària, aquí, perquè tocava un terreny, com li diria jo, el terreny de la conya o de la caricatura social, quan generalment la gent que fa aquí literatura majoritària és novel·la detectivesca o novel·la eròtica; en aquest sentit, ocupa un espai com en literatura castellana la pot ocupar, en certa mesura, el M. Vázquez Montalbán, però no en literatura catalana, ¿eh?

TANCAMENT SOCIOLÒGIC

B. PORCEL.- Jo crec que en això d'aquesta

novel·la policíaca que s'ha dit aquí –jo ara no discuteixo la seva bondat des d'un punt de vista de novel·la– crec que hi ha un problema sobre l'experiència de la societat. Són paròdies d'altres novel·les escrites en una altra època, en un altre país i sobre una altra societat.

J. MOLAS.- Potser més que paròdies serien reflexes...

B. PORCEL.- Epígons, més que paròdies són epígons escrits... és a dir, els que escriuen novel·les policíacques no coneixen els lladres, no coneixen els policies, no coneixen el delictes; ho fan, s'asseuen i són honestos... honestos escriptors de classe mitja-baixa que inventen, i això està molt bé, això és un gran mèrit. Però és molt diferent el meu cas, en què jo tracto una societat que conec, en la qual intervenc i que tracto des de la classe de sota de la societat, que la conec, a la classe alta, a la classe intel·lectual, i em sembla que això té certs elements de novel·la sociològica, que és una certa aportació, ¿no?

J. MOLAS.- Sí, en això de la novel·la policíaca i en aquest sentit, potser el més fidel és el Ferran Torrent respecte a València, perquè això ni el mateix Pedrolo. Però almenys han de tenir un cert, diguem-ne, nas per veure què és el que passa, en termes criminals, en la realitat que es viu. [...] Jo, parlant de novel·la policíaca diria que una de les gràcies del Simenon és que ens fa una novel·la absolutament francesa: personatges francesos, psicologia francesa, ambients francesos...; la gràcia de l'Agatha Christie és que ens dóna unes novel·les angleses...; els americans et foten una novel·la negra...; és a dir, que són els tres grans creadors de la novel·la policíaca, les tres literatures. Totes les altres literatures són subsidiàries, són traducció-reflex d'aquestes societats que són molt diferents entre elles i molt diferents de la nostra.

B. PORCEL.- Jo crec que l'escriptor català, en general, no viu la societat catalana amb tota la seva complexitat i interessos i que,

" La literatura de consum d'avui és la TV".

per tant, no pot fer una novel·la lligada a la complexitat de la societat catalana; això sempre tenint en compte que hi ha el problema de la llengua que, òbviament, li barra una sèrie d'accessos i alhora li crea un cercle tancat dins del qual li obliga a moure's. [...] Llavors, l'escriptor coneix un món dels amics que escriuen en català i d'uns ambients catalanistes, o sinó, el món de la seva barriada. Amb això s'ha produït inclús un desplaçament curiós: els escriptors en català ja només són alguns periodistes, alguns que treballen a la premsa i, sobretot, professors, que són els que guanyen els premis. És a dir, que això s'ha convertit en un món gremial i que es viu una situació d'un cert tancament sociològic que, evidentment, deslliga l'escriptor de la societat en la qual això és escrit.

L'"ESQUIZOFRÈNIA" I ELS SEUS PERILLS

J. MOLAS.- Jo estaria d'acord en què l'escriptor català no viu submergit en la societat, però aquí hi ha dos problemes: una qüestió és l'estratificació de la literatura; una literatura és un conjunt de literatures, perquè cada estrat té la seva literatura i és del mateix estrat que es genera els propis autors, i això avui no existeix, és a dir, avui no podem fer el mateix tipus de lite-

ratura popular que es feia a l'any 30, per dir alguna data. Avui tenim la ràdio, la TV, el cinema; avui es fa la novel·la i immediatament ja es pensa en la TV i es pensa en el cine, és a dir, ja és tota una cadena. [...] Bé, si entrem en el terreny de les traduccions, aquest és un cercle tancat: o trenques el cercle i fas un tipus de literatura de consum d'avui, o no el trenques, i si el vols trencar, has de fer unes inversions que prèviament no saps si recuperaràs, però si no es trenca, ens anirem convertint en una literatura d'èlit.

[...] Però hi ha una altra qüestió que ja saps que hem discutit moltes vegades i és la dissociació, [...] l'"esquizofrènia" de l'escriptor català [...] que per sobreviure utilitza sistemes de vida [...] que poden perjudicar la literatura. És a dir, en una literatura petita -l'espanyola la considero petita, en aquest sentit, i no cal dir la catalana, que és minúscula- l'escriptor no pot viure de les seves novel·les perquè li és molt difícil d'entrar en el circuit polític-econòmic internacional que tenen les grans demografies, que vol dir una edició molt elevada, amb facilitats de traduccions i amb possibilitats de passar a la TV i passar al cinema. Aleshores s'han de buscar sortides i una de les sortides que hi ha hagut per molts escriptors ha estat el professorat. [...] Això vol dir el professo-

rat com a possibilitat de subsistència i en tant això és un sistema de vida podríem plantejar-nos si realment aquests professors són bons professors.

[...] L'altre sistema de vida és el periodisme; d'una banda, en un moment determinat l'escriptor català va tendir a escriure als diaris en català, que no han funcionat i, en tot cas, d'això se n'hauria de parlar; per què no han funcionat els diaris en català. Però bé, et trobes que aquest (Porcel) fa periodisme en castellà i novel·la en català i, la Montserrat Roig fa periodisme en castellà i novel·la en català [...] i això, a més, pot afectar la creació de llengua que és una de les bases de la literatura; si a la literatura no hi ha creació lingüística, si la llengua es converteix en un simple instrument, la literatura, com a tal literatura, pot sortir perjudicada.

B. PORCEL.- Jo estic d'acord amb molts aspectes de la teva explicació, però trobo que hi falten alguns elements; un d'ells és la capacitat de reacció, d'innovació, d'ambició que té tota societat, tota classe social, tota literatura o tota professió, i que això en la nostra literatura no hi és, o que totes aquestes idees han arribat a un carreró sense sortida i estan enfonsant la literatura catalana, i això em sembla particularment greu. Per exemple, la meua novel·la, que vol incidir dins d'aquest món de la li-

"La meva novel·la vol incidir dins d'aquest món de la literatura lligada a una societat".

teratura lligada a una societat, només ha suscitat pràcticament atacs i cap reflexió sobre el tema, quan lògicament, en una societat amb les necessitats de la nostra, un assaig com el meu hauria d'haver estat acollit amb un enorme interès, analitzat i estudiat. Un pot dir: és que tu has fet unes declaracions parlant de l'endogàmia i has excitat a la gent. D'acord que jo he pogut fer això, però si això és una societat, la societat cultural, que només és capaç de reaccionar com un gos quan li tires una cosa..., ¡no! hauria de ser una societat capaç de reaccionar en uns estrats molt més alts. I ha estat incapaç de fer això. [...] Clar, es poden fer assajos i anàlisis generals molt brillants sobre literatura, però després hi ha la pràctica.

Després hi ha una altra qüestió: La TV, o la ràdio. La TV3 es va proposar fer una novel·la meva de molt èxit públic, com és *La primavera i les tardors*, premi Sant Jordi, premi de la Generalitat, premi de l'Ateneu... Bé, no va endavant perquè diuen que fer-ho bé costaria uns 500 milions de pessetes i que són molts diners. Aquests diners se'ls gasten fent partits de futbol o als telediaris, que els veu més gent, o fent una sèrie de dibuixos que es diuen el Draquet o no sé què i que ni els meus nens ni els seus amics...

J. MOLAS.- ...que eren lamentables.

B. PORCEL.- Més encara, a mi m'ha dit un alt directiu de TV: "Home, és que aquests diners, si els haguéssim d'emprar per crear consciència catalana sí, però per fer una novel·la..." Llavors, ells pensen que crear elements vius dins la societat, que bullin i facin bullir la societat. I clar, si ens dediquem al tancament o a mossegar el que es belluga...

GESTIÓ CULTURAL I CULTURA DE MASSES

J. MOLAS.- Jo, tornant al que he dit abans, insisteixo que a una demografia lingüísticament petita com la nostra li és molt difícil competir amb les grans demografies polítiques i econòmiques. Aleshores, les inversions que es requereixen són tan altes que si no tenen la possibilitat de la traducció poden no arribar-se a fer. I respecte a això vull dir que em queixo, m'he queixat sempre i continuaré queixant-me mentre la cosa no canviï, ja que la política cultural d'aquest país no existeix. Crec que els gestors culturals són uns negats. Mai, mai, no s'havia fet tanta inversió en cultura com avui a Catalunya si es suma Generalitat, Diputació, ajuntaments i les Caixes i mai la cultura no havia estat tan desatessa com ara. Vaja, per citar el teu exemple, entre triar fer un bon serial i gas-

tar-se 500 milions de pessetes i fotre una collonada com aquella del Draculin... Però el problema és del polític que decideix això.

B. PORCEL.- Sí, sí, tens raó.

J. MOLAS.- I això ens portaria a una altra qüestió: què és avui la cultura de masses. I fixeu-vos, tota la cultura de masses és exposicions de pintura, o són concerts, bàsicament, perquè això és el més rendible. Però..., ¿vosaltres creieu que és lògic que (¡els animals!) la població de Madrid facin hores i hores de cua per veure allò que tenen tot l'any —el Velázquez— al mateix museu del Prado, al menys en un 90% del que s'està exposant en aquests moments? I ara s'ha creat aquesta mena d'obsessió que és una cosa manicomial. I això és el problema de la cultura de masses i, a més a més, de la publicitat creada al seu voltant.

Després hi ha un altre punt que és molt més limitat però que cal tenir en compte i és que quan un és un home públic, provoca segons com funciona, reaccions a favor i reaccions en contra, i que si un fa pessigolles, òbviament, la gent respon a això.

B. PORCEL.- Jo no em queixo d'això. Jo deia que manca un altre tipus de reacció i que això em sembla molt greu. Però, entrant en els administradors de la cultura, que tu dius, hi ha un altre angle: en la

Per a Molas i Porcel la literatura està supeditada a l'administració de la cultura per part dels polítics.

història de la política catalana moderna, jo et faria ara mateix una llista de gent, de polítics, que a mi em sembla que estan bé però que, probablement només serien tres o quatre [...] Ara, d'escriptors catalans tan bons o millors te'n podria fer una de vint-i-cinc.

J. MOLAS.- ¡Oh, i tant!, i més i tot.

B. PORCEL.- Llavors resulta que la literatura, que ha estat molt més important que la política, està supeditada a la política i a l'administració de la cultura a través de la política.

J. MOLAS.- Sí senyor, sí senyor.

B. PORCEL.- I en canvi, rep més diners qualsevol altra manifestació artística, o és capaç d'agafar-ne, i a la literatura hem anat quedant arraconats, i... bé, ¿què passa aquí, cony?

ESCRITOR BURÒCRATA, LITERATURA MORTA

J. MOLAS.- Probablement, alguns dels greus problemes que té actualment la literatura catalana són dos: un de general, que la literatura ha perdut la funció que tenia fa vint anys, en el món [...] i un altre que és particular, i és que no hi han teòrics ni crítics. Aleshores, potser el gran fenomen, el gran canvi que s'ha produït, mental, ha estat que tot allò que era llibertat, independència de l'intel·lectual als anys 60 i 70, ara s'ha convertit en supeditació a l'administració, és a dir, actualment l'escriptor és un buròcrata, un buròcrata que busca subvencions, que busca càrrecs. El que busquen els escriptors és un lloc a l'administració: de la Conselleria de Cultura, o bé de l'ajuntament, o bé de la Di-

putació, per tant, vol dir que no em poso en partit polític. I una literatura de buròcrates és una desgràcia humana, perquè la creació artística, la creació literària muntada només sobre subvencions és una literatura burocràtica, és una literatura morta; morta en el sentit de creació. La literatura s'ha de muntar sobre la relació amb el públic i en això estic d'acord amb ell. [...] A més, en literatura burocràtica no hi ha competència.

B. PORCEL.- Clar, i a més no sols això, sinó que l'escriptor buròcrata, diguem-ne, és un escriptor mancat d'estímul vitals, mancat de recerca, mancat...

J. MOLAS.- No té estímul perquè ja té diners. [...] Jo puc parlar així perquè jo no he tingut mai subvencions. Jo sóc una persona que aquest any faig 60 anys i no he tingut... una sola vegada a la vida, he tingut una beca.

B. PORCEL.- I un premi que jo et vaig donar.

J. MOLAS.- I un premi que em va donar ell.

...I BÉ QUE FA

EL TEMPS.- *Per acabar, i tornant a l'origen de la conversa, vostè (B. Porcel) ha definit la novel·la com a "sàtira sociològica". ¿Contra qui? I digui'ns, ¿la societat catalana té Alicia Koplowitz, personatge i cas en el qual vostè diu haver-se inspirat? Si és així, ¿per què no tenim una premsa especialitzada o no ha existit, abans d'ara, una novel·la sociològica que la reflecteixi?*

B. PORCEL.- En primer lloc jo diria que és un crítica dura de tota una sèrie d'idees

i de personatges arquetípics i de situacions que, sigui en el marginalisme, sigui al món, etc, hi ha aquí [...] i això ho faig a través de la sàtira més que de la caricatura.

J. MOLAS.- En tot cas, jo diria que és una sàtira total. És a dir, hi ha una sàtira contra la premsa i contra moltes coses; l'únic que se salva són realment els personatges, perquè del mateix Alfonso Guerra en fot conya, però és una conya amable.

B. PORCEL.- Bé, els personatges històrics jo no els sotmeto a judici perquè bé, perquè existeixen, són vius i no han acabat, ¿no?, i en canvi la novel·la acaba. [...] El que deies d'Alicia Koplowitz, jo em vaig basar en aquesta senyora perquè és una persona que jo admiro molt, la trobo maca, és simpàtica i... jo la trobo molt agradable. Però et podria dir casos, exemples semblants d'industrials d'aquí i les seves dones i que són gent que jo conec. [...] Jo he convertit els meus personatges en catalans perquè és una cosa que aquí existeix [...] el que passa és que la societat catalana és diferent a la societat espanyola [...] però a més, no hi ha personatges en el món de la premsa ni en el món literari lligats a l'alta societat catalana. Aquesta societat i els periodistes no es coneixen. El periodista d'aquí és (potser com el d'allà) un periodista poc culte: i l'escriptor català, que s'ha passat anys i anys parlant de la burgesia, resulta que jo no he conegut cap que anés a sopar amb la burgesia; l'últim que vaig conèixer va ser Pla.

J. MOLAS.- A més, aquest tipus de burgesia no es ven a la premsa.

B. PORCEL.- I bé que fa.

Blanca Lucas